

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 070(09)(477.82) «ХУІІІ – ХІХ»

І.В. Мілясевич

ЖУРНАЛ «ІЗВЕСТИЯ ВОЛЫНСКОГО ГУБЕРНСКОГО ЗЕМСТВА» (1912-1914) – ЛІТОПИС ЗЕМСЬКОГО ЖИТТЯ ВОЛИНІ

Висвітлюється історія головного журналу волинського земства початку ХХ століття «Известия Волынского губернского земства», аналізується його зміст та функціональні особливості, визначається місце серед інших періодичних видань.

Ключові слова: періодичні видання, Волинь, земство, історія, краєзнавство.

Преса Волинської губернії ХІХ - початку ХХ століття, незважаючи на її велике суспільне значення, різноманітність, типологічні особливості та унікальний краєзнавчий зміст залишається майже не дослідженою у вітчизняному книгознавстві, пресознавстві та краєзнавстві. Крім монографії автора [1] на даний час опубліковані лише поодинокі статті і тези, присвячені періодичним виданням Волині цього періоду. Не є винятком і офіційні періодичні видання, до яких відносяться газета «Волыньские губерньские ведомости» та журнал «Известия Волынского губернского земства». Якщо газета «Волыньские губерньские ведомости» стала об'єктом низки досліджень (хоча далеко не всі питання та етапи її історії вивчені), то журнал «Известия Волынского губернского земства» повністю залишився поза увагою науковців, за винятком публікацій автора [1, 2], в яких часопис розглядається в комплексі з іншими періодичними виданнями Волині. Їх обсяг та цільове призначення не дали можливості відтворити повну історію цього періодичного видання. Тому актуальною залишається потреба поглибленого вивчення історії цього журналу, специфіки його функціонування, визначення місця і ролі серед інших періодичних видань. Висвітлення цих питань і є метою статті.

Як відомо, у Російській імперії земська форма правління вводилась у 1865–1875 рр., проте лише у трьох губерніях – Волинській, Подільській і Київській, повноцінні земські установи почали функціонувати у квітні 1911 р. [3]. Оприлюдненню їх діяльності мали слугувати офіційні друковані органи. Не було винятком і Волинське губернське земство, яке протягом 1911–1917 рр. видало 14 періодичних видань різних видів, серед яких 1 журнал, 2 газети, 11 бюлетенів. Переважна більшість цих видань була фаховими бюлетенями, т. з. «хроніками», що інформували про основні напрямки роботи відділів і бюро земства, вміщували тексти офіційних документів земського правління та інформували фахівців певного профілю про стан розвитку конкретної галузі (сільського господарства, медицини тощо) в губернії та сприяли їх професійному вдосконаленню. Єдиний журнал «Известия Волынского губернского земства» був багатогалузевим (вміщував матеріали з багатьох галузей знань) офіційним (створювався, насамперед, для інформування чиновників державних та земських установ про нові керівні та регламентуючі документи, що стосувалися земства) періодичним виданням Волинської губернії.

Журнал «Известия Волынского губернского земства» видавався у Житомирі з 1 червня 1912 р. [4] до 25 березня 1914 р. Його редакторами були офіційні особи – голова губернської земської управи В. Є. Дверницький (1912 р. № 1 – 19), секретар губернської земської управи Л. І. Яницький (1912 р. № 20 – 1913 р. № 34) та член губернської земської управи А. Г. Нікітін (1913 р. № 35 – 1914 р. № 12).

Часопис був помітним явищем в історії дорадянської преси. Згідно з даними, наведеними у найповнішому бібліографічному покажчику періодичних видань початку ХХ століття [5] у часи Російській імперії на території України тільки чотири губернських земства видавали аналогічні офіційні періодичні видання. Майже весь зміст журналу на початковому етапі його існування був пов'язаний із висвітленням діяльності губернського і повітових земств Волині.

Програма журналу у 1912 році: 1. Закони і розпорядження уряду, що стосуються земства; 2. Статті і замітки із земських питань; 3. Статті з сільського господарства, медицини, ветеринарії, кустарної промисловості, кредиту; 4. Земські відомості по Волинській губернії; 5. Земські відомості по Російській імперії; 6. Листи читачів; 7. Питання і відповіді з земських

економічних і юридичних питань; 8. Бібліографія – відгуки про нові книги, огляди преси; 9. Довідкові відомості. Оголошення.

Журнал інформував читачів про події у земському житті, діяльність відділень земської управи: ветеринарного, лікувально-санітарного, сільськогосподарського, страхового та ін.; висвітлював стан розвитку медицини і сільського господарства, проблеми шкільної та позашкільної освіти, друкував відомості про прибутки і витрати коштів у Волинській губернії тощо.

Особлива увага приділялася сільськогосподарській тематиці. Публікувалися статистичні дані про розвиток окремих галузей сільського господарства у Волинській губернії, практичні статті про раціональні методи господарювання, поради з садівництва, бджільництва, тваринництва, висвітлювався досвід інших країн з розвитку сільського господарства.

Для того, щоб максимально наблизити журнал до читача, редакція з перших його номерів запровадила рубрики «Письма читателей» і «Вопросы и ответы». Всі бажаючі могли звертатися до часопису з пропозиціями покращення земського правління, питаннями господарського життя, управління, торгівлі, освіти.

У кожному номері був також відділ «Бібліографія», в якому друкувалися огляди земських газет і журналів Російської імперії (огляди преси були тематичні, наприклад «Діяльність земств по сільському господарству», «Про дитячу смертність» тощо), відгуки про нові книги і журнали, відомості про передплату на періодичні видання.

1913 р. програма журналу дещо змінилась у плані популярності і доступності викладеного матеріалу. У доповіді Волинському земському зібранню другої чергової сесії, спеціально присвяченій реструктуризації журналу [6] відзначалось: «Ввиду того, что подавляющее количество читателей «Известий» крестьяне, то является желательным изменить программу журнала в смысле общедоступности и популярности ... высылать журнал бесплатно всем сельским обществам ... расширить сельскохозяйственный отдел» [6, с. 28]. Відповідно до цього рішення з № 6 за 1913 р. був введений відділ під назвою «Сельское хозяйство и кооперация». У ньому розглядалися економічні умови розвитку селянських господарств, проблеми сільської кооперації, характеризувалася нова сільськогосподарська техніка, особлива увага приділялася питанням покращення селянських господарств на Волині, подавалися корисні поради з ведення сільського господарства, рекомендувалася література з сільського господарства та кооперації. Крім того, журнал почав безкоштовно розсилатися усім сільським товариствам Волинської губернії.

1913 р. розширився також відділ «Хроніка», який складався з чотирьох основних блоків: події на Волині, у Південно-Західному краї (Україні), у Російській імперії, з – за кордону. 1914 р. з'явився новий цікавий розділ «Познание Волини», в якому друкувалися статті з історії, етнографії, економіки, природознавства Волині.

Часопис друкувався на якісному білому папері, у 1913 р. мав кольорову обкладинку, а в 1914 р. – кольорову обкладинку з ілюстраціями.

Він розсилався безкоштовно земським установам (управам, школам, лікарням), земським посадовим особам Волинської губернії (агрономам, лікарям), кореспондентам статистичного бюро, вчителям сільських шкіл та іншим особам і установам, які були причетними до діяльності земства. 1912 р. 3500 примірників журналу були розіслані безкоштовно. Тому часопис видавався досить великим тиражем. 1913 р. безкоштовний тираж був збільшений до 4500 примірників, які розподілялися таким чином: земським гласним - 412 прим., міським і земським управам – 61, лікарському персоналу – 280, агрономічному персоналу – 93, страховим агентам – 82, земським службовцям – 80, вчителям сільських шкіл – 660, кооперативним установам – 456, волосним правлінням – 243, кореспондентам статистичного бюро – 2020, іншим – 113 (1914, № 1 / 2). Така величезна кількість безоплатних абонентів була важким тягарем для бюджету часопису, крім того, у 1912 – 1913 рр. редакція не мала права пільгової поштової пересилки журналу. Але не зважаючи на ці та деякі інші проблеми редакція не відмовилася від своєї практики розповсюдження часопису. На його асигнування виділялися величезні кошти: у 1913 р. із засобів губернського збору було виділено 6000 руб., із засобів страхового капіталу 6000 руб. [6, с. 28].

Тематика часопису з часом розширюється, а його характер демократизується. У нових відділах журналу починають висвітлюватися події, які не робили честі владним структурам

Російської імперії, листи селян про їх утиски місцевою владою, критикувалася злочинна діяльність окремих посадових осіб тощо.

Таке спрямування журналу не могло не викликати занепокоєння у місцевої влади та монархістів. У березні 1914 р. група дворян звернулася до волинського губернатора із заявою про припинення видання журналу «Известия Волынского губернского земства» «...как ничего общего не имеющего с сельским хозяйством и идущего вразрез с его верноподданническими убеждениями и взглядами» [8, с. 12]. Волинський губернатор направив цю скаргу на розгляд губернської земської управи. Голова губернської земської управи просив навести вагомі аргументи, які б свідчили про шкідливу діяльність журналу, але вони наведені не були. Заявники лише зазначили, що «...в «Известиях Волынского губернского земства» помещаются иногда статьи, несоответствующие земскому органу, есть и технические недочёты, которые могут вызвать нежелательные разговоры и поэтому подобные статьи должны быть исключены...» [8, с. 21].

Сесія земського зібрання ухвалила: «Не прерывай издания «Известий» как органа, необходимого земству, поручить Управе переработать или составить новую подробную программу этого издания, отвечающую требованиям земской жизни и представить её на утверждение земского собрания; до того же времени, в ныне издающиеся «Известия» помещать только официальные сведения и правительственные распоряжения по земским вопросам, отчёты о деятельности губернских и уездных земств и чисто научные статьи по сельскому хозяйству ... не допускать помещения стихов, а равно и критики учреждений и отдельных лиц, вести это издание на официальном русском языке» [8].

Нова програма видання декілька раз перероблялася, а критичні напади на часопис не припинялись. У зв'язку з цими несприятливими умовами останній номер одного з найцікавіших і найбільш поширених періодичних видань Волині початку ХХ століття побачив світ 25 березня 1914 р.

Отже, протягом своєї нетривалої історії журнал «Известия Волынского губернского земства» ретельно виконував покладену на нього місію літопису земського життя Волині, утверджував демократичні цінності, сприяв розвитку земського самоврядування. Він є гідним репрезентантом вітчизняних земських періодичних видань, одним з кращих журналів початку ХХ століття і до сьогодні залишається безцінним краєзнавчим джерелом.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Мілясевич І. В. Періодичні видання Волинської губернії ХІХ – початку ХХ століття : історико-бібліографічне дослідження / Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, Наук. – досл. центр. періодики. – Л., 2004. – 376 с.
2. Мілясевич І. В. Роль Волинського земства у формуванні системи місцевих періодичних видань початку ХХ століття / І. В. Мілясевич // Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії: наук. записки РДГУ. – Рівне, 2008. – Вип. 12. – С. 33 – 40.
3. Земська реформа 1864 р. // Енциклопедія історії України. – К., 2005. – Т. 3. – С. 346.
4. Російський державний історичний архів (Санкт-Петербург).- Ф. 776, оп. 17 (1912), спр. 188.-С. 1 – 6 : Про видання журналу «Известия Волынского губернского земства».
5. Библиография периодических изданий России, 1901-1916: в 4 т. / под общ. ред. В.М. Барашенкова, О.Д. Голубевой, Н.Я. Морачевского; сост. Н.Л. Беляева, М.К. Зиновьева, М.М. Никифоров.- Л., 1958 - 1961
6. Об издании «Известий Волынского губернского земства» // Доклады Волынскому губернскому земскому собранию второй очередной сессии по секретарскому отделу.- Житомир: Электротипография Т-ва Н.А. Бродович, 1913.- С. 27 – 29.
7. Доклады губернской земской управы Волынскому губернскому земскому собранию по изданию газеты «Известия Волынского губернского земства».- Житомир, 1913.- 12 с.
8. Журналы Волынского губернского земского собрания IV чрезвычайной сессии. Заседание 14 мая 1914 г.- Житомир: Электротипография Бродович, 1914.- 41 с.
9. Об издании газеты «Известия Волынского губернского земства» // Журналы Волынского губернского земского собрания III-ей очередной сессии 10 – 15 дек. 1913 г. – Житомир : Типография т-ва Н. А. Бродович, 1914. – С. 34.

Милясевич И.В. ЖУРНАЛ «ИЗВЕСТИЯ ВОЛЫНСКОГО ГУБЕРНСКОГО ЗЕМСТВА» (1912 – 1914 ГГ.) – ЛЕТОПИСЬ ЗЕМСКОЙ ЖИЗНИ ВОЛЫНИ

Изложена история главного журнала волынского земства начала XX века «Известия Волынского губернского земства», анализируется его содержание и функциональные особенности, определяется место среди других периодических изданий.

Ключевые слова: периодические издания, Волынь, земство, история, краеведение.

Milyasevych I. THE MAGAZINE «IZVESTIYA VOLYNSKOGO GUBERNSKOGO ZEMSTVA» (1912 – 1914) – CHRONICLE LIFE OF VOLYN' ZEMSTVO

The article deals with the history of principal magazine of Volyn' Zemstvo at the beginning of the 20-th century «Izvestiya Volynskogogubernskogozemstva», contents and functional features are analyzed, place among others periodicals are determined.

Key words: periodicals, Volyn, Zemstvo, history, regional history

УДК 930.2:77

Я.В. Красилюк

ФОТОГРАФІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття знайомить читача з розумінням візуальної експансії, показує місце сфери візуального у сучасній гуманітаристиці, простежує традицію вивчення фотографії, вказує на необхідність використання фотографій та розкриває окремі теоретичні аспекти дослідження фотографії як повноцінного джерела у вивченні історії.

Ключові слова: візуальна експансія, «візуальний поворот», сфера візуального, візуальнеджерело, фотографія, історія.

Питання дослідження фотографії стає досить актуальним у зв'язку з все ширшим і масштабнішим використанням візуальних образів. Візуальна експансія сучасного світу спонукає наукову спільноту до використання фотографії як повноцінного джерела і визнання права фотографії на самостійне існування у галузі історичної документалістики.

історично склалася традиція дослідження фотографії на підставі методів, запозичених з інших галузей (антропологія, соціологія), які дещо опускають особливості фотографії як джерела. Досвід вивчення теорії та історії фотографії, який існує на даний момент, засвідчує наявність помітних лакун у систематизації й осмисленні цього виду документів.

Мета статті – окреслити теоретичні проблеми дослідження фотографії як історичного джерела знань про минуле.

До середини ХХ ст. в дослідженні фотографії як такої переважав мистецтвознавчий підхід, який звужував сферу інтересів вивчення до специфіки художніх практик, методів і жанрів, естетичних якостей окремих творів, біографій їх авторів. Зміни, які відбулись у гуманітарних науках у другій половині ХХ ст., обумовили перехід у вивченні фотографії від мистецтвознавчої парадигми до парадигми дослідження культури (С.Зонтаг), соціальних практик і соціальних об'єктів (П.Бурдье), історичного минулого (А. Людтке).

Сам факт відсутності або недостатньої кількості текстової інформації спонукав дослідників до використання фотографічних зображень. Унікальність фотографії полягає у тому, що вона є практично загальнодоступним джерелом. Фотографії зустрічаються нам всюди, починаючи з власної оселі (сімейний фотоальбом, рамки на стіні/столі) і завершуючи офіційними світлинами у пресі. Місцем зберігання фотографій є місцеві архіви, приватні та музейні колекції, букіністика, буклети та альбоми тематичного та хронологічного характеру, сімейні фотоальбоми. Як варіант, де ще можуть бути історичні фотографії, – «блошиний ринок». Недолік цих фотографій полягає в тому, що вони не мають вказівки про власне походження, автора і попереднього власника, людей, котрі зафіксовані на фотографії, що впливає на повноту дослідження (це те ж саме, що людина без паспорта, в якому містяться важливі дані про неї).

Спірним залишається питання, чи можна стовідсотково довіряти фотографії. Фотографії – дуже важливе інформативне джерело, але не відкидаймо той факт, що, як і інші джерела, вони можуть вводити в оману. У відношенні будь-якого іншого джерела, будь то тексти, статистика або картини, читачеві або глядачеві ясно, що вони являють собою «переклад», інтерпретацію дійсності. Очевидним залишається той факт, що між реальністю і текстом знаходиться автор,